

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra slovanských jazyků a literatur

Oddělení ruského jazyka a literatury

Bakalářská práce

Pozdravy a přání jako součást ruské i české řečové etikety

(The Greetings and Wishes as Part of Russian and Czech Etiquette of Speech)

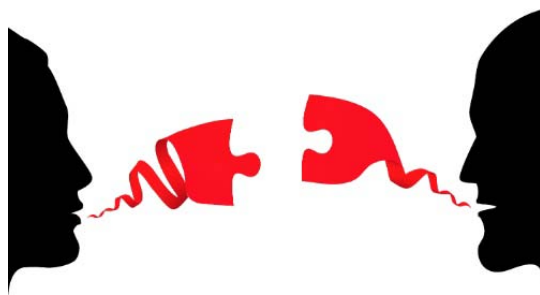
Vypracovala: Anastasiya Lyubynetska

Vedoucí práce: PhDr. Marta Vágnerová, PhD.

České Budějovice 2017

*«Истинная вежливость заключается в благожелательном
отношении к людям.»*

Ж.-Ж. Руссо

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci na téma „Přání a pozdravy jako součást ruské i české řečové etikety“ jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 28. dubna 2017

Anastastasiya Lyubynetska

.....

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí bakalářské práce paní PhDr. Martě Vágnerové, PhD., za odborné vedení, zapůjčenou literaturu, trpělivost a cenné rady, které mi pomohly tuto práci zkompletovat.

Katedra slovanských jazyků a literatur
Oddělení ruského jazyka a literatury
Pedagogická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pozdravy a přání jako součást ruské i české řečové etikety

Práce obsahuje v první kapitole základní shrnutí a přehled všeobecné etikety. V dalších kapitolách se zabývá oblastí řečové etikety se zaměřením na přání a pozdravy a s nimi spojenou ruskou a českou etiketu.

Každá kapitola je doplněna konverzační příručkou, kde jsou uvedeny rusko-české fráze dle typu situace. Pozdravy jsou shrnuty společně s oslovováním, tykáním a vykáním, loučením v jedné kapitole. Další kapitola zahrnuje přání, která se pojí se svátky a různými společenskými událostmi. Součástí je i přehled rolí mluvčího a posluchače. Rovněž obsahuje řečovou etiketu v obchodním styku.

Vedoucí práce: PhDr. Marta Vágnerová, PhD.

Department of Slavic languages and literatures

Department of Russian language and literature

Faculty of Education, University of South Bohemia in České Budějovice

The Greetings and Wishes as Part of Russian and Czech Etiquette of Speech

The topic of bachelor's thesis is focused on the greetings and wishes in Russian and Czech etiquette of speech. In the first chapter this work includes elementary summary and general knowledge about etiquette. In the next chapters it follows up field of etiquette of speech focusing on the greetings and wishes which is associated with Russian and Czech etiquette.

Every chapter is added by the guide of conversation where are mentioned Russian-Czech phrases according to the situation of speech. The greetings are summed up together with addressing, using a first-name and polite form of address and goodbyes in one chapter. And wishes are associated with different kinds of holidays and social events in the next chapter. General knowledge of speaker's and listener's role is the part of this work as well. Also includes trade etiquette of speech.

Supervisor of thesis: PhDr. Marta Vágnerová, Ph.D.

Obsah

Úvod.....	8
1. Etiketa.....	10
1.1 Význam a historie etikety.....	10
2. Řečová etiketa	12
2.1 Funkce řečové etikety	13
2.2 Oslovování v České republice a Rusku.....	14
2.3 Tykání a vykání v České republice a Rusku	18
2.4. Řečová etiketa v konverzaci dle Formanovské.....	21
2.5 Řečová etiketa a teorie rolí.....	21
2.6 Řečová etiketa pracovního a obchodního jednání.....	24
3. Pozdravy	28
3.1 Pozdravy v České republice	28
3.2 Pozdravy v Rusku	30
3.3 Způsoby zdravení a přivítání.....	32
3.4 Odpovědi při pozdravech	34
3.5 Loučení.....	35
3.6 Přání při loučení	37
4. Přání.....	38
5. Společné a rozdílné znaky v řečové etiketě.....	45
Závěr	47
Резюме.....	49
Seznam použité literatury	51

Úvod

Dané téma jsem po konzultaci s vedoucí práce zvolila z několika důvodů. Studuji obor, který je zaměřený na ruský jazyk. Nedílnou součástí studia je však, kromě perfektní znalosti gramatiky a slovní zásoby, také znalost ruské kultury. Ačkoliv se Rusko současně s Českou republikou řadí mezi slovanské země, můžeme si všimnout několika rozdílů v etiketě. Každá země má své specifické zvyky, obyčeje a tradice a také vystupování. Co se řečové komunikace týče, je nesmírně důležité znát kulturu a základní komunikační pravidla dané země. Tyto znalosti jsou klíčové a hrají velmi důležitou roli např. při obchodním jednání, korespondenci, pobytu v cizí zemi či při pouhé komunikaci s Rusy. Díky znalosti ruské řečové etikety si můžeme být jisti, že naše přání, pozdravy a děkování korespondují se společenským chováním, a nenaruší žádné zvyky typické pro Rusko.

Cílem této bakalářské práce je porovnání projevů české a ruské kultury v oblasti pozdravů a přání, způsobů jejich vyjadřování v různých společenských situacích a vytvoření podkladů pro konverzační příručku na toto téma.

K sepsání práce bylo nutné čerpat jak z české, tak i z ruské literatury. Velmi mi pomohly publikace Ladislava Špačka a především Natalji Formanovské, v nichž jsou shrnuty znaky důležité pro českou i ruskou řečovou etiku. Díla Formanovské jsou v oblasti ruské řečové etikety velmi významná, autorka vydala na toto téma několik publikací a zabývá se tímto tématem do hloubky.

V první kapitole se zaměřuji na význam etikety a její historii. Kapitola zahrnuje objasnění výrazů etika a etiketa. Popisuji zde stručnou historii etikety, která se měnila v závislosti na vývoji člověka a společenské úrovni. Druhá kapitola je zaměřena na všeobecnou řečovou etiku. Jsou zde nastíněny funkce řečové etikety a její principy, které jsou shrnuty dle N. Formanovské.

Podkapitolou 2.2 Oslovování v České republice a Rusku již začíná praktická část bakalářské práce, která v každé kapitole a podkapitole obsahuje rusko-českou konverzační příručku jednotlivých výrazů. Uvádím zde příklady na společenských událostech, jako jsou např. narozeniny, svátky, jubilea, křtiny, svatba, promoce aj. Tyto události představují situace, které se týkají každého člověka a nastávají nejen v běžném každodenním životě, ale také v obchodní a podnikatelské sféře.

Pozdravy se pojí s oslovováním. Abychom věděli, jak správně oslovovat známé i neznámé osoby, je k tomuto tématu přiřazena etiketa spojená s oslovováním, tykáním a vykáním. Dále jsou zde shrnuty rady pro mluvčího a posluchače zpracované N. Formanovskou.

Následující podkapitola se zabývá řečovou etiketou určenou pro obchodní a podnikatelskou sféru. Setkáváme-li se se zahraničními partnery či hosty, měli bychom znát kulturu a tradice dané země, aby nevznikalo tzv. faux-paus či případné konflikty.

Třetí a čtvrtá kapitola jsou zaměřeny na konkrétní předmět mé práce – na pozdravy a přání. Tyto jednotlivé konverzační příručky byly zpracovány s využitím práce Jeleny Kupcevičové, která mi byla inspirací. V těchto kapitolách je zmiňována pohostinnost Rusů, jako základní vlastnost jejich kultury. Jsou zde patrné vidět některé rozdíly mezi ruským a českým národem. Zatímco Češi slaví běžné události jako narozeniny, Vánoce a Nový rok, Rusové s oblibou slaví veškeré svátky, které jsou typické pro ruskou zemi. Jejich oslavy zahrnují proto obsáhlé pozdravy a přání. Rusové považují za hrubé a nepřípustné nepopřát k významným událostem, ať už se jedná o cizího člověka či dobrého známého.

Poslední kapitola se věnuje shrnutí rozdílů a společných znaků v ruské a české řečové etiketě. Porovnávám zde především kulturní rozdíly typické pro komunikaci zaměřenou na přání a pozdravy. Rusové a Češi jako národy slovanské kultury mají spoustu znaků společných, najdou se však i některé odchylky, které uvádím právě v této kapitole.

1. Etiketa

1.1 Význam a historie etikety

Etiketa se velmi často plete s výrazem etika. Jaký je tedy rozdíl mezi těmito dvěma pojmy? „Etika pochází z řeckého výrazu *ethos – mrav*. Řadí se mezi filozofické disciplíny. Zabývá se teoretickým zkoumáním hodnot a principů, které usměrňují lidské jednání v situacích, kdy existuje možnost volby prostřednictvím svobodné vůle. Slovo etiketa pochází z francouzského výrazu *étiquette – lístek, štítek*. Je to nauka o mravnosti a morálce, která shrnuje pravidla společenského chování.“¹

Znalost etikety patří mezi základy slušného chování, které je součástí mezilidských vztahů. Pojednává o znalosti kultury, vzájemného respektu a naslouchání. Již Aristoteles označil člověka jako tvora společenského, tzv. *zoonpolitikon*) Korektním společenským chováním vyjadřujeme úctu k našemu okolí. Je nežádoucí ignorovat zásady etikety. Dopouštíme se pak zbytečně tzv. *faux pas*., při kterém může dojít k společenskému trapasu, ale např. i ke konfliktu. Tyto nepříjemné situace nás mohou okamžitě vyřadit ze společenského života a snížit naše postavení. Dodržováním společenských pravidel usnadňujeme život sobě, i okolí. Dle Špačka (2008) je posláním etiky zabývat se hodnotami morálky v dané společnosti a vést k účtě k člověku.

Díky vývoji člověka a lidské společnosti se vyvíjela i etika a s ní spojená etiketa. I. Šroněk cituje Ottův slovník naučný z r. 1894, který formuluje definici takto: „*Etiketa je soubor jistých zvyků a obyčejů ve vnějším styku společenském, jež jsou výrazem vztahu a odvislosti, společenské hodnoty a ceny osob spolu se stýkajících. Původ etikety je náboženský a vyjadřuje odvislost, úctu, bázeň před tím, jemuž se prokazuje*.“². Tentýž autor uvádí i definici etikety obsaženou v Masarykově slovníku naučném vydaném v r. 1925: „*Název pro způsoby společenské, různě odstupňované podle hodnosti a důstojenství, pro zdvořilost upravenou pravidly*.“³

Z těchto definic je patrné, že se etiketa považovala v minulosti za nezbytnou součást „vyšší“ společnosti. V současnosti však toto řazení již neplatí, a etiketa se tak stává

¹ <https://cs.wikipedia.org/wiki/Etiketa>

² Šroněk I.: *Etiketa a etika v podnikání*, Management Press, Praha 1995, s. 18

³ tamtéž

součástí života jedince jakékoliv společenské vrstvy. Dle Ječného (1987) je podstata etikety zformulována takto: „Čím více lidí žije pohromadě, tím více ctí potřebu určitého řádu a pořádku ve společenském soužití. Praktickým návodem k zachování etických norem společnosti jsou přijatá a dohodnutá pravidla, která souhrnně nazýváme etiketa. Jde o souhrn společenských zvyklostí, které nás chrání před společenským úrazem.“⁴

L. Špaček k počátkům etikety dále uvádí: „Říká se, že první pravidlo pro chování dvorské šlechty stanovil zahradník francouzského krále Ludvíka XIV. (1643-1715), když zakázal rozverným párům dovádět na pěstěných trávnicích ve Versailles. Ludvík XIV., kterého nazývali „král Slunce“, byl považován za boha a tomu odpovídala i složitost ceremoniálu na jeho dvoře. Vděčíme mu např. za pravidla zasedacího pořádku, nebo za uvedení kravaty mezi oděvní prvky pánského šatníku.“⁵

Špaček dále konstatuje, že velké zásluhy o rozvoj pravidel etikety a protokolu má diplomacie, zvláště britská a francouzská. Ústup šlechty ze slávy přenesl těžiště společenského života na měšťanské a podnikatelské vrstvy; tím ovšem prudce vzrostl počet lidí, kteří se „ve společnosti“ začali pohybovat. Výsledkem bylo postupné uvolňování pravidel, která byla do té doby velmi striktní a stala se tak přípustná i širší vrstvě.

První učebnicovou zmínkou na území Ruské federace se údajně stala kniha: „Юности честное зерцало, или Показание к житейскому обхождению“. Sbírkou sepsalo několik autorů, kteří nejsou uvedeni, proto je autor neznámý. Tato sbírka vyšla v r. 1717 z nařízení cara Petra I. Kniha měla dvě části. „První část obsahovala azbuku a arabské číslice, které car Petr I. zavedl teprve v r. 1708. Druhá část obsahovala pravidla chování, která byla zejména určena pro mládež a šlechtické dívky. Byly zde uvedeny např. normy etikety při rozhovoru s rodiči, sluhy, styl chování v různých společenských situacích.

Mládež se musí chovat zdvořile, odvážně a nebojácně. Naopak se nesmí chovat hrubě, zle a podléhat alkoholu.“⁶

⁴ Ječný D.: *Společenský styk pro střední ekonomické školy*, SPN, Praha 1987, s. 15

⁵ Špaček L.: *Nová velká kniha etikety*, Mladá Fronta, a.s., Praha 2008, s. 13

⁶ <http://www.pavelbers.com/Moi%20arhiv5.htm>

2. Řečová etiketa

Řečová etiketa je systém pravidel chování, který zahrnuje ustálené normy používání jazyka za určitých podmínek. Hraje důležitou roli např. v lingvistických studiích, protože řečová etiketa je stále aktuálním tématem, a s rozvojem lidstva a komunikace se také vyvíjí pravidla etikety. Řečová etiketa je především významná pro úspěšné chování jedince ve společnosti, profesionální i osobní růst, a vybudování přátelských a obchodních vztahů. Vyžaduje znalosti mnoha humanitárních oblastí jako lingvistika, dějiny, historie kultury a psychologie. „*Mezi základní principy řečové etikety zde můžeme zařadit ohleduplnost, zdvořilost a laskavost.*“⁷

Ohleduplnost je nezbytná při rozhovoru s druhým člověkem. Zahrnuje taktní chování, při němž by člověk měl myslet na to, že dané téma či otázky nemusí být příjemné našemu společníkovi či okolí. Měli bychom tedy respektovat přání a zásady druhého člověka. To samé se vyžaduje i od ostatních.

Zdvořilost zde zahrnuje především zdvořilostní fráze. Slovní fráze typu: „*Dobrý den! Děkuji. Prosím. S dovolením!*“ aj. jsou nevyhnutelná. Zdvořilost se týká nejen rodiny, přátel a známého okolí, používáme ji také při kontaktu s cizími lidmi. Pokud se tedy obracíme na cizího člověka s prosbou, přáním či otázkou, vždy bychom se měli chovat zdvořile a použít např. fráze uvedené výše.

Zásady zdvořilosti také shrnul Guth-Jarkovský ve své knize *Společenský katechismus*:

- „*být zdvořilým i vůči nezdvořilým; zdvořilé slovo působí i na hrubého člověka a nezřídka mění i jeho smýšlení;*
- *být zdvořilým v hádce, při důtkách, trestech atd., čím zdvořileji, při tom vážně a přísně si v té příčině vedeme, tím jsou naše slova účinnější;*
- *být zdvořilým zejména vůči podřízeným, nižším a prostším; zdvořilost sluší vznešenému a překlene propast, která bohatého dělí od chudého, představeného od podřízeného.*“⁸

⁷ http://www.owoman.ru/semya/osnovnye_principy_rechevogo_jetiketa.html

⁸ Guth-Jarkovský J.: *Společenský katechismus*, Československý spisovatel, Praha 1992, s.57

Laskavost se odráží ve výběru slov, intonaci, mimiky a gest. Slouží k pozitivnímu naladění protějšku. Laskavost by měla být upřímná, při které se snažíme potěšit druhého s dobrými úmysly. Laskavá slova se v řečové etiketě velmi často používá např. při přání k narozeninám, kdy se používají i citově zabarvená slova: „*nejmilejší maminka, štěstíčko, zdravičko*“, apod.

Dle Formanovské (2002) má řečová etiketa *účinnou působnost* díky sociálním a lingvistickým příznakům. Formanovská uvádí tyto 3 hlavní příznaky:

- 1) *požadavky společnosti* – pokud chceme zapadnout do svého okolí a společnosti, měli bychom se chovat tak, jak se od nás očekává (v souladu se sociální rolí, postavením v oficiální či neoficiální situaci, osobním přístupem)
- 2) *řečová etiketa = sociální „pohlazení“* – „pohlazení“ které je nám příjemné, sympatické. Všichni ho chtějí „obdržet“, proto bychom ho měli také „dávat“
- 3) *co slovo, to čin* – vyslovení formulace řečové etikety sebou nese řečový čin. Když poděkujeme výrazem *Cnacuđo*, dáváme tím najevo náš čin vděčnosti a poděkování.

2.1 Funkce řečové etikety

Řečová etiketa závisí na několika faktorech, kterými jsou např. společenská situace, významná událost (svatba, narozeniny, křtiny), místo a společnost, ve které se nacházíme.

Jaké má tedy řečová etiketa funkce? Díky správné řečové etiketě můžeme navázat kontakt, upoutat pozornost posluchače nebo sdělit svůj dotaz či přání. Mezi další funkce můžeme také zařadit správné oslovení ve společnosti. Nemůžeme oslovovat svého nadřízeného stejným způsobem, jako např. rodinného příslušníka. Dle Špačka existují lidé společensky významnější a společensky méně významní. Mezi významné osobnosti ve společnosti patří: žena, starší a nadřízený. Těm prokazujeme úctu, vytváříme jim komfortní podmínky (pomáháme jim do kabátu, otevíráme jim dveře, usazujeme je na čestná místa u stolu nebo v autě). S tímto tématem také souvisí otázka tykání a vykání, kterou se dále zabývá následující kapitola.

Řečová etiketa, jako sociálně-lingvistický jev, je stanovena po funkční stránce, tj. tvoří základ specializovaných funkcí. N. Formanovská (1989) vymezila těchto funkcí šest.

1. *Kontaktní* – navazujeme, udržujeme či upevňujeme vztahy a styky, které se týkají jedince nebo sociální masy.
2. *Zdvořilostní* -tato funkce je spojena se zdvořilostním projevem např. k ostatním členům kolektivu, zdvořilostními frázemi a taktním chováním
3. *Řídící* – stejně jako zdvořilostní, i regulovatelná/řídící funkce se týká projevu a vyjadřování, protože výběr určitých frází při navázání kontaktu reguluje a koriguje charakter vztahu mezi osobami, přičemž jeden je mluvčí a druhý posluchač
4. *Působící* – tato funkce očekává určitou reakci společníka při rozhovoru. Reakce může být verbální nebo mimická.
5. *Apelativní (přesvědčující)* – úzce spojena s působící funkcí, protože získat pozornost znamená mít vliv na společníka.
6. *Citově expresivní* – jeví se jako fakultativní funkce, jelikož není typická pro každého jedince. V této funkci používáme citoslovce, zdvořilostní a citově zabarvená slova.

2.2 Oslovování v České republice a Rusku

Téma oslovování patří mezi další část společenské a řečové etikety. Oslovení je základem kontaktu dvou osob. Není vždy jednoduché rozeznat, kdy a jaké oslovení použít. Forma oslovování je pro jednotlivé národy odlišná. Dle Smejkal se například Francouzi oslovují pouze výrazy: „*Monsieur*“, „*Madame*“ nebo „*Mademoiselle*“ bez jména. Podobně jsou na tom Italové, kteří lépe vypadajícího muže oslovují výrazy: „*Dottore*“ nebo „*Professor*“. Angličané pro změnu používají oslovení: „*Sir*“, „*Lady*“, „*Madam*“.

Používáme různé druhy oslovení, které se liší ve vztahu k námi oslovované osobě. Jiným způsobem budeme oslovovat své spolupracovníky a nadřízené, a jiným způsobem oslovujeme své příbuzné a blízké kamarády. Smejkal (2007) dále uvádí, že všeobecně platnou zásadou je, že oslovení nemůžeme nahradit výrazy jako „*heleďte*“,

„poslyšte“, „koukněte“ nebo dokonce „vy tam...“. V našich podmínkách je neutrálním oslovením pro neznámé lidi „pane“, „paní“, „slečno“. Tato oslovení jsou nejčastějším typem oslovení, a není nutné zde připojení jména, pokud ho neznáme. Mezi méně časté výrazy můžeme zařadit oslovení jako „příteli“, „mladý muži“, „dobrý člověče“. Někdy také můžeme použít nepřímého oslovení jako „dovolte, prosím...“ nebo „promiňte, ale...“. „Představí-li se nám někdo jako Petr Nový, budeme ho oslovovat „pane Nový“. Představí-li se nám stejně, ale podá-li nám vizitku, kde je uvedeno Ing. Petr Nový, oslovujeme ho „pane inženýre“. Pokud má však někdo bakalářský titul, oslovení „pane bakaláři, paní bakalářko“ se nepoužívá za žádných okolností.“⁹

Dle Smejkal (2007) bychom si měli také dát pozor na oslovení, pokud na někoho voláme. V případě, že osobu, u které známe jméno i titul, oslovujeme pouze jako „Haló“ nebo „Vy, pane“ nebo dokonce: „Vy, pane, vy.“, můžeme dotyčného zbytečně urazit. Pokud je to možné, snažíme se připojit k výše uvedeným oslovením příjmení, akademický titul nebo alespoň funkci (v pracovním a obchodním styku). Oslovujeme pouze ve správném 5. pádu, takto:

SPRÁVNĚ

Pane Nováku, mohl byste...

Paní doktorko...

ŠPATNĚ

Pane Novák, mohl byste...

Pane doktor...

„Zásadně nepoužíváme oslovení pouhým příjmením „Weberová, pojdte sem!“, což vypovídá o velmi necitlivém a nadřazeném vztahu. Dále není etické mluvit o třetí, nepřítomné osobě pouhým „on“ nebo „oni“. Pokud jde o představeného, nemluví se o něm jako o „někom“ zvláště tehdy, je-li mluvčí s ním sice velmi dobře znám, ale mluví o něm s někým, kdo má mnohem nižší společenské postavení, nebo je mu dokonce podřízen,“¹⁰ píše Smejkal (2007).

Vždy oslovujeme tou nejvýznamnější funkcí nebo nejdůležitějším titulem, tedy tím, co je vzácnější. V některých případech si však nemusíme být jisti, zda oslovit titulem, nebo funkcí. I v tomto případě dáme přednost tomu vzácnějšímu. Špaček (2008) uvádí

⁹ Špaček L.: *Nová velká kniha etikety*, Mladá Fronta, a.s., Praha 2008, s. 37

¹⁰ Smejkal V.: *Velký lexikon společenského chování*, Grada, Praha 2007, s. 62

příklad, kdy ředitel nemocnice je často lékař s titulem MUDr., ale oslovujeme ho „*pane řediteli*“, protože v jeho nemocnici je doktorů hodně, ale ředitel je jen jeden. Dále je-li poslankyně inženýrka, oslovujeme ji „*paní poslankyně*“, je-li senátor docent, oslovíme ho „*pane senátore*“. Vyšší postavení než akademické tituly (doktor, inženýr, magistr) mají vědeckopedagogické hodnosti docent a profesor. Prof. RNDr. Jana Krátkého, DrSc., oslovíme „*pane profesore*“. Neoslovujeme tituly, které stojí za jménem (dřívější vědecké tituly, jako kandidát věd CSc., doktor věd – DrSc., nebo nynější doktor – Ph.D., doktor teologie – Th.D.). Mladou a svobodnou nositelku titulku oslovujeme ve spojení s titulem „*paní*“. Neříkáme tedy „*slečno doktorko*“.

V některých případech vznikají pochybnosti, zda se má neznámá dáma oslovit jako paní nebo slečna. Pokud si nevšimneme prstenu, nezbyvá než se řídit citem, a stane-li se přece omyl, nebude se stárnoucí slečna jistě zlobit za oslovení mladá paní. Zato starší ženy a mladé matky se budou cítit polichoceny, jsou-li pokládány za slečny. Naopak bychom se měli vyvarovat oslovení starší či staré ženy „*matko*“. Toto oslovení se považujeme za velmi hrubé.

1. Neutrální oslovení neznámého člověka

<i>Простите, ...</i>	Promiňte, ...
<i>Извините, ...</i>	Promiňte, ...
<i>Простите за беспокойство, ...</i>	Promiňte, že vás obtěžuji
<i>Будьте добры, ...</i>	Buďte tak hodný, ...
<i>Скажите, пожалуйста, ...</i>	Řekněte mi, prosím, ...

2. Oslovení v oficiální situaci, a také oslovení zahraničních hostů

<i>Господа!</i>	Pánové. / Dámy a pánové.
<i>Дамы и господа!</i>	Dámy a pánové.
<i>Уважаемые дамы и господа!</i>	Vážení dámy a pánové.
<i>Уважаемые коллеги!</i>	Vážení kolegové.
<i>Мисс!</i>	Slečno.
<i>Миссис!</i>	Paní.
<i>Мистер!</i>	Pane.
<i>Сэр!</i>	Pane. / Sire.
<i>Пани!</i>	Paní.

Пан!

Pane.

Фрау!

Paní. / Frau.

Герр!

Pane. / Herr

3. Přátelské oslovení při schůzi

(Дорогие) Друзья!

(Drazí) Přátelé.

(Уважаемые) Коллеги!

(Vážení) Kolegové. /

(Vážené) Kolegyně.

4. Oslovení mládeže a dětí

Молодой человек!

Mladý muž. / pane.

Юноша!

Mladíku.

Девушка!

Slečno.

Мальчик!

Chlapče.

Девочка!

Holčičko.

Ребята!

(Milé) Děti. / Mládeži. / Kluci. /

Kluci a holky.

5. Reakce na oslovení

Пожалуйста.

Prosím.

Да, пожалуйста.

Ano, prosím.

В чём дело?

O co jde?

Чем могу (вам) помочь?

Jak vám mohu pomoci.

Я вас слушаю!

Prosím! / Ano!

Слушаю вас!

Prosím! / Ano!

Вы ко мне (обращаетесь)?

Mluvíte se mnou?

Вы хотите со мной говорить?

Chcete mluvit se mnou?

Вы меня зовёте?

Volal jste mě?

Вы меня спрашиваете?

Ptáte se mě?

Вы меня ожидаете?

Čekáte na mě?

Вы ко мне?

Jdete za mnou?

У вас ко мне дело?

Potřebujete něco ode mne?

Вы меня ждёте?

Čekáte na mě?

Вы мне хотите что-то сказать?

Chcete mi něco říct?

(dle Kupcevičové a Vilímka, 2013, 13-25)

2.3 Tykání a vykání v České republice a Rusku

„Oslovení má několik stupňů důvěrnosti: Nejformálnější je vykání a užívání příjmení: „pane Nový“. Přejdem k důvěrnějšímu oslovení je vykání, ale s užitím rodného jména: „Petře, povězte mi...“. Nejosobnější je tykání: „Petře, řekni mi...“. Až ke třetímu stupni, k tykání, potřebujeme souhlas obou stran. Vykání a oslovování rodným jménem je stále ještě na úvaze toho, kdo oslovuje. Můžeme tak oslovovat i společensky významnější osobu; často jí tak dáváme najevo, že míra sympatií a blízkosti je taková, že by nám mohla navrhnout tykání. Tykání navrhuje vždy společensky významnější osoba a teoreticky ho nelze odmítnout, stejně jako napřaženou pravici.“¹¹

Existují dokonce různá prostředí, kde si lidé tykají automaticky, protože náleží do stejné profesní nebo sociální skupiny, například mezi vojáky, ve vězení nebo mezi profesionálními řidiči. Jestliže si s někým „potykáme“, nelze naši úmluvu vzít zpět.

Tykání sice navrhuje společensky významnější osoba, ale s jednou výjimkou: tykání na pracovišti je jen v rukou šéfa, byť je mladší a muž. Jen nadřízený určuje, v jakých vztazích bude se svými podřízenými. Tykání patří mezi nástroje, které formují vztahy v pracovním týmu.

„Vykání je (stejně jako hojně užívání titulů a formálních označení postavení) hluboce zakořeněno v české společnosti jako pozůstatek tradice rakousko-uherské monarchie; její byrokracie úzkostlivě dbala na obřadnost. Ještě v první polovině 20. století bylo běžné oslovování ve třetí osobě, například paní ke služce: „Šla do kuchyně a umyla nádobí!“ V mnoha zemích se vykání bere jako znak odtahitého vztahu. V Americe nebo Skandinávii si lidé tykají od prvního setkání, v izraelské armádě si vojáci tykají, v amerických firmách na celém světě si zaměstnanci tykají. V Německu je obvyklé vykání, k tykání dojde až po dlouhé době a je považováno za projev mimořádné přízně.“¹²

Tykání a vykání, jako součást oslovení, hraje v řečové etiketě významnou roli. Při oslovení upoutáme posluchačovu pozornost a typem oslovením určíme charakteristiku oslovení a našeho vztahu k posluchači. V mluvené i písemné řeči bylo v Rusku do 18. století obvyklé tykání, které se používalo bez ohledu na věk, postavení či vztah mezi lidmi. Po reformě Petra I. se však v ruském jazyce objevilo německé „*Был*“ a s ním

¹¹ Špaček L.: *Nová velká kniha etikety*, Mladá Fronta, a.s., Praha 2008, s. 39

¹² tamtéž, s. 40

spojené vykání. Výraz „*Ты*“ se dá tak považovat za pradávnou ruskou formu oslovení a „*Вы*“ za západoevropský trend. Časem se však tato forma uchytila, a stala se součástí ruské kultury.

Pokud se v Rusku obracíme na společníka s oslovením „*Вы*“, dáváme tak najevo naše zdvořilostní chování a postoj. Vykání používáme při obratu na cizího nebo málo známého člověka, ke starší osobě nebo v oficiální sféře. Vykáme vždy ve 3. osobě množného čísla: „*Юлия Петровна, вы смогли бы показать мне...*“ Učitelé se k žákům vyšších stupňů základní školy a studentům střední či vysoké školy rovněž obrací formou vykání, kdy je oslovují křestním jménem a jménem po otci – „*отчество*“. Taktéž se obrací žáci a studenti k učitelům. V České republice se jeví tradičním oslovení učitele familiárním spojením: „*pane/paní učiteli/učitelko*“, nebo v případě vysoké školy jejich nejvýše dosaženým titulem: „*pane/paní profesore/profesorko, pane/paní doktore/doktorko*“ aj. V Rusku se však setkáváme s oslovením typu: „*Извините, Вера Ивановна...*“, „*Александр Петрович, скажите, пожалуйста...*“ aj.

Vykání používáme především při oficiálních situacích komunikace a v oficiální sféře: na úřadech, v práci a na společenských místech. Vykáme těm, jež neznáme nebo známe jen částečně, a také podle vztahu k oslovenému. Vykáme tedy svému kolegovi, se kterým máme pouze pracovní vztah, učitelům, žákům, studentům aj.

Vykáme při potřebné komunikaci za cílem udržení kontaktu, při intelektuálním rozhovoru s neznámým, a také při zapojení do konverzace mezi osoby, jež konverzují. Vykáme těmto typům posluchačů:

- osoby staršího věku
- osobám, které zaujímají vyšší profesní funkci (vedoucí, nadřízený)
- zaměstnanci oficiální a úřední sféry
- v obchodě, restauraci obsluhujícímu personálu

Tykání v Rusku představuje přátelský, neoficiální a familiární vztah k posluchači. Tykáme partnerovi sobě rovnému, lidem mladšího věku, při oslovení a rozhovoru s dětmi předškolního a školního věku. Používá se také při hrubém a familiárním oslovení. Rusové dále používají tykání při zmínce a prosbě k Bohu. Typický je obrat:

„Помоги мне, Господи!“¹³. Dále Rusové používají tykání, když promlouvají k zemřelému: „Спи спокойно...“¹⁴.

Formanovská (2002) vytvořila následující tabulku shrnující pravidla pro tykání a vykání:

Vykání	Tykání
ve vztahu k neznámému adresátu	ve vztahu k dobře známému adresátu
v oficiálních situacích ve společnosti	v neoficiálních situacích ve společnosti
při důrazu na zdvořilostní, odměřený vztah	při přátelském, intimním a familiárním vztahu
při komunikaci s člověkem sobě rovným nebo starším	při komunikaci s člověkem sobě rovným nebo mladším

¹³ Sternin, I. A.: *Russkij rechevoj etiket*, Voronezh 1996, s. 39

¹⁴ tamtéž, s. 39

2.4. Řečová etiketa v konverzaci dle Formanovské

Konverzace či komunikace mezi posluchačem a mluvčím se taktéž řídí pravidly etikety. Pokud jsme v knihovně, nečteme nahlas a nerušíme ostatní čtenáře. Ve veřejné dopravě neprobíráme intimní témata po telefonu a při rozhovoru se společníkem konverzujeme přiměřenou hlasitostí.

Dle Formanovské (2002) shrnuji *devět* základních pravidel konverzace pro *mluvčího*:

- vlídný a srdeční postoj ke společníku
- projev adekvátní zdvořilosti při komunikaci
- neupoutávat pozornost a své názory pouze na sebe, dát prostor na vyjádření i posluchači
- neustále udržovat vnímání, pochopení a zájem posluchače
- umět vybrat téma rozhovoru, aby bylo adekvátní situaci a zajímavé pro partnera
- dbát na to, aby závěr komunikace odpovídal záměru; aby důsledky pramenily z původu
- myslet na to, že práh smyslového vnímání a soustředění posluchače je omezen
- vybírat jazykové prostředky odpovídající stylistickému zabarvení textu, které se neorientují jen na posluchače, ale i na celkovou komunikaci
- myslet na to, že i při verbální komunikaci vnímá posluchač i naše neverbální vyjadřování, jako například: výrazy, pózy, mimiku, kulturu chování a kulturu řeči

Dále Formanovská (2002) shrnuje i *šest* pravidla pro *posluchače*:

- v případě, že se na nás někdo obrací, je důležité vyslechnout si mluvčího
- naslouchat srdečně, zdvořile a trpělivě
- při naslouchání neskákat mluvčímu do řeči, nepřerušovat jeho myšlenku
- do středu pozornosti zahrnout mluvčího a jeho zájmy
- v roli posluchače je důležité umět včas zhodnotit partnerovu řeč, vyjádřit souhlas nebo nesouhlas, odpovědět na zadanou otázku
- pokud je posluchačů dva a více, není slušné odpovídat na otázku, která nebyla směřována na nás

2.5 Řečová etiketa a teorie rolí

Teorií rolí se zabývá Sternin ve své knize *Речевой этикет*. Významnou kapitolou v této teorii je *sociální role*.

Dle Sternina (1996) je *sociální role* jednou ze společenských funkcí každého člověka. Můžeme mít postavení jako host, nadřízený, podřízený, syn, dcera, dítě, známý či neznámý člověk, rodinný příslušník aj. Každé z těchto postavení vyžaduje k tomu úměrné chování. Pokud jsme ve vztahu nadřízený – podřízený, nemůžeme si bez předchozí úmluvy začít tykat, či se chovat stejně jako např. ve vztahu otec – syn. Sociální role může být dlouhodobá či krátkodobá. Z dlouhodobého hlediska to může být právě vztah nadřízený – podřízený, z krátkodobého hlediska např. obsluhující – zákazník. Proto je každá osoba členem sociální skupiny. V každé sociální skupině je u člověka určený status – daná osoba má své místo v hierarchii, která odpovídá sociální skupině.

Všechny role mají přiřazenou normu chování, kterou by měl nositel postavení v očích společnosti dodržovat. Jsou to normy chování, které vyžaduje určené postavení a společenská norma, kterou vyžaduje společnost jako taková. Porušením těchto norem můžeme očekávat negativní reakci okolí, při které může dojít ke konfliktu. Tento konflikt vzniká, pokud někdo ze společnosti porušuje zásady chování a chová se jinak, než je společensky přípustné nebo než vyžaduje jeho sociální postavení. Pokud např. podřízený neuposlechne pokyn nadřízeného, může dojít ke konfliktu z důvodu porušení sociálního postavení a normy k tomu přiřazené.

Zvláštností ruské řečové etikety, která se odlišuje od řečové etikety ostatních zemí, je ten fakt, že v ruské řečové etiketě se vyskytuje více tradic než norem.

Role mluvčích rozdělila Formanovská (2002) do několika základních rolí: *komunikační, sociální, sociálně-psychologická, psychologická role mluvčího* a dále relaci mezi rovností a nerovností ve společenských situacích.

1) Komunikační role

Z komunikačního pohledu jsou vymezeny Formanovskou (2002) dvě hlavní role: *mluvčí a posluchač*. Při dialogu se osoby mohou střídát, při monologu jsou role pevně určeny. Jak jsem již výš shrnula v pravidlech pro mluvčího a posluchače, měl by se mluvčí ve své roli orientovat v každodenních situacích, brát v úvahu společné znalosti s posluchačem, držet se tématu a udržovat posluchačovu pozornost. Posluchač by měl naopak umět naslouchat, udržovat pozornost, aktivně reagovat a případně rozpoznat skrytý smysl rozhovoru.

Komunikační role má dvě základní funkce: *navázání a udržení kontaktu*. K docílení těchto funkcí používáme především *oslovení, pozdravy, vyjádření souhlasu či nesouhlasu, důraz na vnímání a pochopení* – všechny tyto projevy jsou součástí řečové etikety.

2) Sociální role

Další roli v řečové etiketě vymezila Formanovská (2002) jako *sociální roli*. Sociální role se skládá z:

- pozice, kterou člověk zaujímá ve společnosti;
- funkce, která je spojena právě s pozicí

Na základě toho určíme společenské a řečové chování a očekávání. Sociální role je úzce spojena s rolí psychologickou. Sociální role může být definována na základě několika těchto bodů: pohlaví, místo narození a pobytu, výchova, věk, úroveň vzdělání, zaměstnání apod.

Podle pohlaví dělíme ve společnosti sociální roli na muže a ženu. I přesto, že se narodili na stejném místě či jsou stejného věku, je geneticky dáno, že budou mít ve společnosti každý jinou roli. Ženy rády tráví čas ve společnosti konverzací, aktivně se zajímají o život druhých, přeskakují z jednoho tématu na druhé, nevyjadřují se natolik hrubě jako muži, chovají se více zdvořile apod. Výrazy jako: „*Ужас!; С ума сойти!*“ jsou fráze, které se v konverzacích žen používají častěji než v konverzaci mužů. Dále ženy více používají koncovky ve slovech, díky kterým se pak vyjadřují citově zabarvenými výrazy. Toto je typické například pro konverzaci s dětmi: „*Повернись на бочок! Рученочки чистенькие?*“

Dle věku dělíme společnost na děti, mládež, dospělé, dospělé středního věku a seniory. Mládež například velmi často používá slang a hovorové výrazy, aby oddělili svůj dospívající svět od světa dospělých, kteří jsou pro ně v tomto věku „vetřelci“. K řečové etiketě zde příliš často nedochází, používá se převážně tykání. Dospělí však naopak používají řečovou etiketu a používají ustálené výrazy: „*Рад вас приветствовать. Простите за беспокойство.*“ Svou řečí dávají příklad mladším, proto by neměla být řeč dospělých hrubá a měla by se řídit pravidly řečové etikety. Na prvním místě by měla být používána především zdvořilost.

Místo narození a pobytu se také odráží na sociální roli a s ní spojené řečové etiketě. Rozdíly v sociálních rolích způsobují hlavně kulturní rozdíly. Dále mohou přijít na řadu

dialekty. Například v České republice jsou odlišné dialekty pro obyvatele Moravy a jižních Čech. To samé platí v Rusku pro obyvatele západního a východního Ruska.

Naše dosažená úroveň vzdělání je dalším faktem pro přiřazení sociálních rolí. Tento fakt se však nejvíce projevuje s přibývajícím věkem, mládež, ač se vzdělává, dosáhne na vyšší sociální roli s postupem času. Například výraz: „Здорово, браток!“ se používá ve společnosti s nižší úrovní vzdělání. Naopak lidé vzdělaní používají výrazy jako „Позвольте вас приветствовать!“

3) Psychologická role

Psychologická role je poslední rolí. Jak uvádí Formanovská (2002), můžeme ji vnímat tak, že každá osobnost v sobě zahrnuje tři duševní role: *role dítěte, rodiče a dospělého*. Pokaždé se tato role mění v závislosti na společenskou situaci a na tom, kdo je adresátem či posluchačem. Dítě charakterizuje optimismus, zvědavost, slabost, důvěra aj.

Roli rodiče vystihuje autorita, ochrana, právo na potrestání při nedodržování pravidel, pomoc aj. Roli dospělého vyznačuje zdrženlivost v ocenění, kontrola, plánování, větší absence fantazie aj. Pro příklad dospělá žena může v rodině zastupovat všechny tři role najednou. Ve vztahu k muži může zastupovat roli dítěte, protože se například chová náladově, používá emoce a potřebuje ochranu, protože se cítí nebezpečně. Ve vztahu ke své starší matce však může paradoxně zaujmout roli rodiče. Má potřebu staršího a nemohoucího člověka chránit a pomoci. Ve vztahu ke svému dospívajícímu synu naopak zaujímá roli dospělého, kdy kontroluje podezřelou situaci a je více obezřetná.

2.6 Řečová etiketa pracovního a obchodního jednání

Pracovní a obchodní styk zaujímá další vážné místo v etiketě, která se týká společnosti. Správná etiketa při pracovním a obchodním jednání je základem pro úspěšný pohovor či uzavření kontraktu s obchodním partnerem. Soňa Gullová ve svém článku o obchodním jednání v Rusku uvádí následující: „*Velká část obchodníků se rekrutuje z řas soukromých podnikatelů, představitelů finančních a průmyslových skupin, ropných a jiných velkých exportních společností. U těchto lidí převládá logické a koncepční myšlení, jsou zcestovalí, mají přehled o trhu. Rusové si potrpí na ceremoniálnost, mají rádi dlouhé úvodní projevy, se začátkem vlastního jednání nijak*

*nespěchají. Důležitou roli hrají i neformální zdvořilostní rozhovory, během nichž se snaží protivníka lépe poznat.*¹⁵

Za společné znaky obchodního styku považujeme standardizaci a jednotnou úpravu, vysoké použití stereotypních výrazů a speciální terminologie, jednotvárnost slovní zásoby, nízké vyjádření emocí a zabarvených výrazů apod. Tyto znaky je potřeba dodržovat především v obchodním styku jako např. při besedách a diskuzích, obchodním jednání a setkání, prezentaci aj.

V současné době se setkáváme s mnohotvárností obchodních styků, převážně s oficiálními obchodními styky, které určují pravidla chování jako např. diplomatická a vládní spolupráce. Jako podklad pro dobrou obchodní řeč potřebujeme tedy profesionální dovednosti. Tyto dovednosti dále Formanovská (2002) shrnuje takto:

- a) správné stanovení stupně formálnosti, kterou určuje charakter obchodní situace
- b) pochopení principu rolí řečové souvislosti s cizími i známými partnery, při kterém hraje význam především vykonávaná funkce (ředitel firmy nebo podniku, diplomatický zástupce aj.) a až poté osobnost vykonávané funkce. Vzájemný vztah rolí předpokládá odklonění osobních sympatií či antipatií od nositele role
- c) zcela výhradní použití vykání
- d) dodržování základních principů pragmatiky – spolupráce a zdvořilost
- e) vysoký stupeň stereotypních výroků
- f) významná informační intenzita
- g) mimořádná role fatické funkce (= tvorba a porozumění řeči), jež zahajuje a udržuje komunikaci
- h) neutrálnost

V obchodním styku mluvčí zpravidla vystupuje jako zástupce kolektivu, proto například při pronášení obchodní řeči používáme 3. os. množného čísla místo 1. os. jednotného čísla: „*Мы рассмотрели ваши предложения*“; „*Мы благодарны вам*

¹⁵ https://www.icot.cz/jina-zeme-jiny-mrav-rusko/#clanek_strana_1

за...“ V některých případech by se použití 1. os. jednotného čísla dalo považovat za zdůrazňování formální autority.

Při obchodním a oficiálním styku přichází jako první na řadu pozdrav. Zdravíme i ty, které neznáme. Pokud vejde do administrativní nebo úřední budovy s dotazem, nejprve pozdravíme a poté se ptáme. Elementárním pravidlem zdvořilosti je použití pozdravu, kterým nikdy žádnou osobu neurazíme.

Dalším krokem je představení účastníků. V obchodních vztazích seznámení většinou probíhá přes prostředníka, který používá např. tyto výrazy: *„Разрешите / Позвольте представить вам господина/госпожу/коллегу; Разрешите/ Позвольте познакомить вас с...“*

Představíme se svým křestním jménem, příjmením, Rusové ještě použijí *„отчество“*- jméno po otci a dále můžeme sdělit naše postavení či funkci: *„Моя фамилия Алексеев, зовут Юрий Богданович. Я официальный представитель этого завода.“* Na představení odpovídáme zdvořilostními formulacemi: *„Очень рад(а) познакомиться (знакомству).“*

A jaká jsou vhodná téma konverzace ve společnosti? Soňa Gullová ve svém článku zmiňuje např. *„světovou politiku, politické změny v Rusku, sport, kultura. Rusové jsou velice hrdí na svou architekturu, divadlo, balet apod. Proto je dobré mít základní znalosti o ruské kultuře. Rusové se velice zajímají o styl života v jiných zemích, je ale vhodné při poukazování na svou zemi být velice opatrný, nevychloubat se a nepoukazovat na stinné stránky života v Rusku.“*¹⁶

Dále zde autorka článku označuje Rusy při jednání za velmi trpělivé osobnosti. *„Jejich jednání jsou dlouhá, za účelem znervóznění protivníka. Umí být srdeční a zdvořilí, ale není v jejich zájmu vyhovět protivníkovi a jejich vystoupení působí velmi chladně. Ke kompromisu přistupují velmi zřídka. Jejich chladné působení způsobuje především chladná mimika v obličeji a nevýrazná gesta. Snadno se však rozzlobí, mohou zrudnout v obličeji, neváhají zvýšit hlas či bouchnout do stolu nebo s prasknutím dveří opustit jednací místnost. Velmi často se chovají drze či urážlivě v zájmu*

¹⁶ https://www.icot.cz/jina-zeme-jiny-mrav-rusko/#clanek_strana_1

*vyprovokování, znervóznění nebo zastrašení partnera. Jejich cílem je zastrašit vás a celé jednání natolik znepříjemnit, že raději ustoupíte všem požadavkům oponenta.“*¹⁷

¹⁷ https://www.icot.cz/jina-zeme-jiny-mrav-rusko/#clanek_strana_1

3. Pozdravy

3.1 Pozdravy v České republice

Pozdrav je jedním ze základních pilířů společenského kontaktu. Již od dětství bylo každé dítě napomenuto, pokud nepozdravilo. Nepozdravit druhou osobu je velmi hrubý společenský prohřešek. Pozdravy a zdravení jsou součástí každodenního života. Proto je dobré vědět, při kterých situacích je pozdrav vyžadován a při kterých nikoliv. Vždy bychom se měli řídit pravidlem: „Pozdravit je slušností, odpovědět nutností.“

„Pozdrav by měl vyjádřit radost nad shledáním s druhým člověkem. Proto si lidé přejí všechno dobré: dobrý den, dobrý večer, pěkný víkend. Zdravíme všechny známé, i ty, které známe jen od vidění. Můžeme pozdravit také jen úklonem hlavy nebo úsměvem. Zdravíme i neznámé v prostředí, kde jsme sami, například na lesní cestě nebo v chodbě domu, ale také když vstupujeme do menší místnosti, kde si ostatní lidé všimnou našeho příchodu, jako je čekárna u lékaře, kupé ve vlaku, školní třída, menší obchod. Naopak v nádražní hale, supermarketu, či v letištní hale se nezdraví. S větším výskytem pozdravů se setkáváme na vesnickém prostředí než ve městě. Na vesnicích si jsou lidé bližší a znají se daleko lépe než ve městech, kde se vyskytuje větší počet lidí a obyvatel, a proto je prostředí anonymnější. Proto není nutné zdravit ve městech např. v městské hromadné dopravě. Pokud v lese potkáme turistu, je slušné pozdravit, naopak na opuštěné ulici ve městě nezdravíme. Potkáme-li stejného člověka několikrát za den, už se nezdravíme, ale ukloníme hlavou nebo se usmějeme, abychom dali najevo, že danou osobu vidíme.“¹⁸

Při pozdravu vyjmeme ruce z kapes, pokud kouříme, je nutností vyjmout cigaretu nebo doutník z úst. Zdravíme nahlas a zřetelně, aby bylo zřejmé, co vlastně říkáme. Při pozdravu se díváme do očí a usmějeme se, jinak náš pozdrav může působit neupřímně a nejistě. Dle Smejkal (2007) je ale úmyslně nepozdravit v některých situacích dovoleno; pokud vidíme známého v trapné nebo jiné situaci, v níž by mu to mohl být nepříjemné, že jsme ho vůbec poznali, například víme-li že je ženatý a potkáme ho

¹⁸Špaček L.: Nová velká kniha etikety, Mladá Fronta, a.s., Praha 2008, s. 24-25

v objetí s milenkou. V takových případech je lepší dělat, jako bychom neviděli nebo nepoznali, a raději nenápadně vyčkat, pozdraví-li nás on.

Kdo pozdraví první? Smejkal (2007) uvádí, že společensky méně významná osoba zdraví jako první. Muž zdraví ženu, mladší staršího, podřízený nadřízeného. Zdraví jako první ten, kdo přichází ke skupině lidí. Ve skupině zdravíme nejdřív starší osoby a ženy, pak mladší a muže, zdravíme nejdřív cizí osoby a pak své přátele. Dále zdraví první ten, kdo vstupuje do místnosti, ty, kteří v ní už jsou.

Nejčastějšími pozdravy jsou: *dobrý den, dobrý večer, dobrou noc, na shledanou*. Tyto pozdravy jsou neutrální a dají se použít v jakékoliv společenské nebo oficiální situaci při formálním styku. Vyjadřují naši úctu k druhému. Pokud oslovíme v úřednické sféře někoho s pozdravem: „Ahoj!“ nemůžeme očekávat, že nám někdo pomůže či vyhoví našemu požadavku.

V neformální situaci mezi přáteli či dobře známou společností se velmi častou používá spojení: ahoj nebo nazdar. Jaký původ mají tato dvě ustálená spojení?

Ahoj – se řadí mezi neformální pozdrav hojně využívaný v Česku a na Slovensku. Existují dvě verze o původu pozdravu *ahoj*. První verze je s křesťanskou motivací. Ve středověku, kdy se námořníci při plavbě po moři často setkávali s piráty, se obraceli k Ježíši, který je měl údajně před piráty ochránit. Používali tedy latinské spojení „**Ad honorem** Jesu“, které znamená česky „Ke slávě Ježíše!“. Zkratka počátečních písmen spojení dává dohromady slovo *ahoj*. Tato verze však není fakticky podložena. Druhá verze podle Českého etymologického slovníku však uvádí: „*Jedná o námořnický pozdrav, který nejspíše vznikl z anglického a hoy, které v překladu znamená loďka nebo člun. V Česku se tento výraz rozšířil především trampíngem. Pozdrav ahoj se používá hlavně v slangovém slovníku vodáků jako univerzální pozdrav.*“¹⁹

„*Nazdar* – výraz *nazdar* se začal využívat při sbírkách na vybudování Národního divadla, kdy se chodilo po Praze s pokladničkami a nápisem: „Na zdar Národního divadla.“. Od roku 1862 se tento pozdrav začal využívat jako oficiální pozdrav pro členy Sokolu. Vyjadřuje známku úspěchu.“²⁰

¹⁹ Rejzek J.: *Český etymologický slovník*, Leda, Praha 2015, s. 43

²⁰ http://www.rkka.cz/KVC/spolecensky_styk.doc

3.2 Pozdravy v Rusku

Pokud chceme zahájit rozhovor, začínám s pozdravem. Pozdravy jsou nedílnou součástí řečové etikety, a stejně jako v České republice jsou doprovázeny mírným úsměvem. I přesto, že jsou Rusové považováni za zdrženlivý národ, úsměvný pozdrav je základ každé komunikace. Není však obvyklé, aby vás Rusové přivítali širokým úsměvem, jako je to typické například pro USA. Používáme řadu ustálených frází: „Здравствуйте! Добрый день! Доброе утро! Добрый вечер!“ Tato spojení jsou neutrální, mají využití při každé situaci i různému vztahu k posluchači, používáme je tedy i při obchodním setkání. Jako další pozdrav v oficiální sféře můžeme využít spojení: „Приветствую Вас!“ Toto spojení je však již poněkud zastaralé, a více se používalo v minulosti. Neformálními frázemi jsou: „Здравствуй! Привет!“, které používáme v rodinném a přátelském kruhu, nebo s blízkými osobami.

Původ frází „Здравствуй! Привет!“ je také zajímavý. V dnešní době chápeme pozdrav „Здравствуй!“ jako pozdrav, kterým přejeme zdraví a dlouhověkost. První zmínku tohoto pozdravu badatelé našli v kronice z roku 1057. Autor kroniky do ní napsal: „Здравствуйте же многилета!“ Pokud chceme dešifrovat původ slova *privet*, rozložíme jej na dvě části *priv* + *vet*. První část se nachází například ve slovech *приласкать* a *приклонить*, která značí blízkost nebo přiblížení k někomu. Druhá část slova se odráží ve slovech *совет*, *ответ* a *вещь*, tedy rada, odpověď a zpráva. V případě, že zdravíme osobu pozdravem *privet*, dáváme tím najevo blízký vztah k osobě. Proto se tento pozdrav používá jen při tykání a ve víře poselství dobrých zpráv blízkému člověku.²¹

Mezi další pozdravy, které se také využívají často při obchodním setkání, můžeme zmínit tyto výrazy: „*Рад Вас видеть! Позвольте поприветствовать Вас! Разрешите Вас приветствовать!*“ Nebo při příjezdu: „*С приездом!*“

Důležitá je také při pozdravu intonace. Slouží k tomu, abychom dali jasně najevo, náš přátelský postoj, nikoliv agresivitu. Na základě těchto aspektů si tedy můžeme všimnout, že pozdravy jsou velmi důležitou součástí etikety. Patří k zásadám slušného chování, a způsob pozdravu může ovlivnit pokračování rozhovoru nebo také výsledek obchodního jednání. „*Pozdrav může doprovázet také podání ruky. Při podání ruky*

²¹ <http://russian7.ru/post/7-sekretov-russkogo-privetstviya/>

podává starší mladšímu, ne naopak. Mezi vrstevníky podávají jako první ruku ženy mužům. Při setkání dvou manželských párů se nejdříve zdraví podáním ruky žena s ženou, a posléze muž s mužem. U mužů je samozřejmostí si sundat rukavice. Žena si rukavice sundávat nemusí. Rusové, jako pověřivý národ, stále věří, že podání ruky přes práh dveří (domu, kanceláře) přináší neštěstí. Proto se ruka podává až po překročení prahu. Zvyk trojnásobného polibku a objetí při setkání s cizincem se v současné době na rozdíl od nedávných „sovětských zvyklostí“, stává vzácností, ale při setkání blízkých přátel nebo příbuzných po delší době zůstává zachován dodnes. Trojka je odedávna v Rusku považována za šťastné číslo.“²²

Potkáme-li na ulici známého, který je ve větší vzdálenosti, dle správné etikety bychom měli pouze kývnout hlavou, zamávat či se jen usmát. Nesluší se křičet přes celou ulici. Stejně tak v případě, pokud se známá osoba přibližuje směrem k nám. Počkáme, až bude vzdálenost mezi námi pár kroků, nekřičíme přes celou ulici. Sluší se také pozdravit osoby, které potkáváme často i přesto, že se s nimi neznáme. Můžeme tedy pozdravit prodavačku z místního obchodu, pošťáčku nebo blízkého souseda. Při vstupu do místnosti plné lidí, jako například čekárna u lékaře, není nutné zdravit každého zvlášť, postačí jeden pozdrav určený všem.

Mezi kulturní rozdíly v ruské a české řečové etiketě v oblasti pozdravů můžeme zmínit například to, že v Rusku není zpravidla běžné zdravit při příchodu do obchodu nebo do výtahu. V České republice je však naopak pozdrav v těchto situacích nutností.

Formanovská (2002) také uvádí, že bychom měli věnovat zvláštní pozornost ruskému pozdravu „Здорово!“ Tento výraz řadíme mezi slangové pozdravy. Pozdrav „Здорово!“ užívají lidé z nižší společenské třídy, kteří příliš neovládají literární jazyk. Zmiňovanému výrazu bychom se měli ve společnosti vyhnout, pokud nechceme nikoho urazit a zachovat si náš společenský status. Mezi intelektuály, např. v řadě studentů, tento pozdrav však můžeme spatřit také, zjevně jako jakýsi projev hrubé statečnosti. Opakem k tomuto pozdravu jsou výrazy „Приветствую вас! Радо вас приветствовать!“

V některých situacích se potkáme s partnerem opakovaně, např. ve škole či v práci. Pokud jsme se již jednou pozdravili, není nutné se při takové situaci zdravit znovu

²² https://www.icot.cz/jina-zeme-jiny-mrav-rusko/#clanek_strana_2

pozdravem „Здравствуйте! Добрый ден.“ Toto platí pro etiku obou jazyků. Je naprosto postačující oční kontakt, úsměv a mírné uklonění hlavy. V případě, že chceme pozdravit opětovně, používáme fráze: „Еще раз; Мы уже (с вами) виделись сегодня.“

Dále pak následují zdvořilostní tázací fráze, kdy se ptáme, jak se dotyčnému daří „Как живёшь? Как дела? Как жизнь?“ Typickou odpovědí v Rusku je výraz „Ничего.“, který vyjadřuje neutrálnost jeho životní situace. Cizince však tato odpověď může uvést do rozpaků. Danou odpověď může cizinec pokládat za hrubé vyjadřování, odmítavý přístup ke konverzaci a arogantní postoj. V Rusku je tato odpověď výpovědí o tom, že se nic negativního neděje.

3.3 Způsoby zdravení a přivítání

1. Nejčastější výrazy:

<i>Здравствуйте!</i>	Dobrý den. / Zdravím vás.
<i>Добрый день!</i>	Dobrý den.

2. Při setkání během různých částí dne:

<i>Доброе утро!</i>	Dobré ráno.
<i>Добрый день!</i>	Dobrý den.
<i>Добрый вечер!</i>	Dobrý večer.

3. Oficiální přivítání:

<i>Приветствую вас!</i>	Vítám vás. / Zdravím vás.
<i>Разрешите / Позвольте вам приветствовать!</i>	Dovolte mi, abych vás přivítal.

4. Přivítání ve vlastní firmě:

<i>Здравствуйте, приветствуем Вас в нашей фирме.</i>	Dobrý den, vítáme vás v naší firmě.
<i>Рад Вас приветствовать в нашей фирме.</i>	Jsem potěšen, že vás mohu přivítat v naší firmě.
<i>Я приветствую Вас от имени нашего предприятия.</i>	Vítám vás jménem našeho podniku.
<i>Добрый день, уважаемые дамы и господа.</i>	Dobrý den dámy a pánové.
<i>Мы очень рады Вашему посещению.</i>	Je nám velkým potěšením, že jste zde.

5. Přivítání v cizí firmě:

Мне очень приятно,

Jsem potěšen, že jsem zde.

что я здесь, у Вас.

Я радуюсь, что

Jsem rád, že jsem opět zde.

я опять здесь.

Я благодарен за Ваше

Děkuji, že jste mne k Vám pozvali.

приглашение.

6. Přátelská přivítání mezi mladými lidmi a přáteli:

Привет!

Nazdar. / Ahoj. / Čau.

Хэллоу!

Hallo.

Хай!

Čau.

Чао!

Čau.

Здорово!

Zdravím. / Nazdar. / Ahoj.

7. Přátelská přivítání vyjadřující emoce:

Какая встреча!

To je ale setkání!

Какая неожиданность!

To je ale překvapení!

Какой сюрприз!

To je ale překvapení!

Как ты сюда попал?!

Kde se tady bereš?!

Кого я вижу?!

Koho to nevidím?!

Какие люди?!

Koho to nevidím?!

8. Další možné výrazy

Как вы живёте?

Jak se máte?

Как идут ваши дела?

Jak se vám daří?

Как вы себя чувствуете?

Jak se cítíte?

Как живёшь?

Jak se máš? / Jak se ti vede?

Что нового?

Co je nového?

Ну как у тебя?

Jak se máš?

Что случилось?

Co je nového?

(dle Kupcevičové a Vilímka, 2013, 36-39)

3.4 Odpovědi při pozdravech

1. Nejčastější výrazy

(Всё) Хорошо.

Dobře.

Прекрасно.

Dobře. / Děkuji dobře.

Замечательно.

Perfektně. / Skvěle.

(У меня) Всё хорошо.

Všechno v pořádku.

(У меня) Всё в порядке.

Všechno v pořádku.

Нормально.

Dobře.

Неплохо.

Docela dobře.

2. Při neutrální situaci

Так себе.

Ujde to.

Ничего.

Ujde to.

Кам вам сказать?

Co na to říct?

Не знаю, что и сказать.

Nevím, co mám na to říct.

Не могу пожаловаться.

Nemohu si stěžovat.

Пожаловаться не на что.

Nemohu si stěžovat.

Не жалуюсь.

Nestěžuji si.

По-прежнему.

Stále stejně.

3. Odpovědi na otázku: „Co je nového?“

Ничего нового.

Nic nového.

Всё по-старому.

Vše je při starém.

Всё как и было.

Stále stejně.

Ничего особенного.

Nic zvláštního.

4. Při nepříjemné situaci

Не очень.

Nic moc.

Бывали лучшие времена.

Bývalo lépe. / Mohlo by to být lepší.

Ни то, ни сё.

Ani dobře, ani špatně.

Лучше не спрашивай.

Raději se ani neptej.

Плохо. Плохие дела.

Špatně.

Неважно.

Dost špatně.

Скверно.

Mizerně.

Отвратительно.

Mizerně.

Хуже некуда.

Horší už to nemůže být.

Из рук вон плохо.

Horší už to nemůže být.

(dle Kupcevičové a Vilímek, 2013, 40-41)

3.5 Loučení

Další součástí řečové etikety je loučení, kterým ukončujeme komunikaci. Jako první se vždy loučí ten, kdo odchází. Nejdříve však žena s mužem, starší s mladším. Součástí loučení se může stát i neverbální pozdrav jako podání ruky, lehký úklon či přátelské objetí. Řečová etiketa slouží taktéž k udržení kontaktu, proto bychom měli pro loučení používat specifické výrazy, při kterých dáváme najevo náš zájem o opětovné shledání jako např. „*Na shledanou! До (скорого) свидания!*“, a také přání toho nejlepšího *Vše nejlepší. Всего доброго. Sbohem. Прощайте.*“ Velmi často jsou ruštině používány výrazy loučení s předložkou *до*, kterou dáváme najevo, kdy se znovu setkáme, např. *До скорой встречи!*, *До завтра!*, *До субботы!*, *До вечера!*, a také místo shledání *До встречи в кино!* V češtině používáme výrazy, které obsahují spojení *Brzy opět na shledanou. Na shledanou zítra. Na shledanou v neděli. Na shledanou večer.* Formanovská (2002) shrnuje 4 možné způsoby loučení takto:

1) Připomínka pozdního času:

Уже поздно. Мне пора. Ну, я пойду.

2) Výrazy spokojenosti se setkáním:

Я довольна нашей встрече. Мы приятно провели время. Мне у вас было очень хорошо!

3) Poděkování za setkání:

Спасибо за всё. Спасибо за красивый вечер. Спасибо за ценные советы. Спасибо за внимание.

4) Omluva za strávený čas

Простите, что я задержал вас; Простите, что я отнял у вас столько времени.

Ostatní nejčastěji používané výrazy při loučení jsou zrekapitulovány níže.

1. Nejčastější a neutrální pozdravy při loučení

<i>До (скорого) свидания!</i>	Na (brzkou) shledanou. / Brzy opět na shledanou.
<i>До (скорой) встречи!</i>	Na (brzkou) shledanou. / Brzy opět na shledanou.
<i>До (встречи) завтра!</i>	Na shledanou. / Ahoj zítra.
<i>До вечера!</i>	Na shledanou večer.
<i>До субботы!</i>	Na shledanou v sobotu.
<i>Счастливо оставаться!</i>	Mějte se tady hezky.

2. Citově zabarvené výrazy

<i>Прощайте!</i>	Sbohem.
<i>Моё почтение!</i>	Má úcta.
<i>Разрешите попрощаться!</i>	Dovolte, abych se rozloučil.

3. Loučení před spánkem

<i>Спокойной / Доброй ночи!</i>	Dobrou noc.
<i>Приятных снов!</i>	Hezké sny.

4. Přátelské pozdravy při loučení

<i>Счастливо!</i>	Mějte se.
<i>Всего!</i>	Nashle.
<i>Давай!</i>	Ahoj.
<i>Пока!</i>	Zatím.
<i>Будь здоров!</i>	Měj se.

5. Výrazy při náhlém odchodu

<i>К сожалению, мне пора.</i>	Bohužel, už je čas jít.
<i>Извините, но мне нужно идти.</i>	Promiňte, ale musím už jít.
<i>Уже поздно.</i>	Už je pozdě.
<i>Мне пора идти.</i>	Už je čas jít.

6. Omluvné výrazy za strávený čas

<i>Простите, что я отнял</i>	Promiňte, že jsem vás tak
<i>у вас столько времени.</i>	dlouho zdržel.
<i>К сожалению, я очень</i>	Bohužel jsem vás velmi dlouho
<i>задержал вас.</i>	zdržel.
<i>Не буду вас больше</i>	Nebudu vás déle zdržovat.
<i>задерживать.</i>	

(dle Kupcevičové a Vilímka, 2013, 64-67)

3.6 Přání při loučení

1. Běžné výrazy přání při loučení

<i>Всего хорошего! /</i>	Vše nejlepší.
<i>доброго!</i>	
<i>Желаю вам успехов /</i>	Přeji vám mnoho úspěchů a štěstí.
<i>удачи, счастья.</i>	
<i>Счастливо!</i>	Hodně štěstí.

2. Přání odjíždějícímu člověku

<i>Счастливого пути!</i>	Šťastnou cestu.
<i>Счастливой дороги!</i>	Šťastnou cestu.
<i>Приятного путешествия!</i>	Šťastnou cestu.

3. Přání zůstávajícímu člověku

<i>Счастливо оставаться.</i>	Mějte se tu hezky.
<i>Всего хорошего.</i>	Vše nejlepší.
<i>Будьте здоровы!</i>	Hodně zdraví.
<i>Будьте счастливы!</i>	Hodně štěstí.

(dle Kupcevičové a Vilímka, 2013, 67-69)

4. Přání

Mezi další část řečové etikety patří přání. Při uskutečnění běžných, ale i neobvyklých či mimořádných událostí používáme pro přání ustálené výrazy. Každá země má své tradice a s nimi spjaté významné dny a svátky, ke kterým náleží formulace přání. Důležitou roli zde opět hraje zdvořilost. Dle Formanovské (2002) přáním či gratulací spolčníku dáváme najevo náš zájem o něj. Přejeme pevné zdraví, dlouhá léta v životě, úspěch v pracovní sféře a studiu, radost a štěstí. V Rusku se slaví nejčastěji tyto státní svátky, se kterými jsou následovně spojená ustálená přání: Nový rok, Vánoce, Mezinárodní den žen, svátek práce, Den vítězství aj. A dále svátky rodinného charakteru a rodinné události: narozeniny, jmeniny, křtiny, svatba, jubilea, ale také kondolence. Využíváme často vazby „*Поздравляю (вас / тебя)*“ + 7. p. např. „*Поздравляю тебя с днём рождения!*“ Tuto vazbu však můžeme vypustit a popřát bez ní „*С новым годом!*“ Pokud chceme spolčníku popřát něco konkrétního např. štěstí nebo zdraví používáme vazbu „*Желаю (вам / тебе)*“ + 2. p. např. „*Желаю тебе много счастья и здоровья.*“

1. Přání k narozeninám a svátku

<i>С Днём рождения!</i>	Vše nejlepší k narozeninám.
<i>Горячо поздравляю с Днём рождения!</i>	Srdečně vám blahopřeji k narozeninám.
<i>Разрешите поздравить Вас с Днём рождения!</i>	Dovolte mi, abych vám popřál k narozeninám.
<i>В День рождения желаю тебе...!</i>	K narozeninám ti přeji...
<i>В День 30-летия желаю тебе...!</i>	K tvým 30. narozeninám ti přeji...
<i>Желаю тебе всего наилучшего! / самого хорошего! / доброго!</i>	Přeji ti vše nejlepší.
<i>С именинами!</i>	Vše nejlepší k svátku.
<i>От всей души поздравляю с праздником!</i>	Z celého srdce vám přeji k svátku.
<i>С наступающим праздником!</i>	Gratuluji vám k nadcházejícímu svátku.

(dle Kupcevičové a Vilímka, 2013, 75-76)

Rusové rádi používají při přání k narozeninám různé básničky a říkanky. Největší zdroj těchto přání se nachází na internetové adrese: pozdravok.ru

„Поздравляю с днем рождения!

Желаю безмерного счастья, крепкого здоровья,

настоящей любви, удачи, достатка,

исполнения желаний! Пусть жизнь будет наполнена

положительными эмоциями, верными друзьями,

радостными днями. Ярких, светлых,

счастливых тебе событий!“²³

2. Přání k Vánocům, Velikonocům a novému roku

V Rusku je častým zvykem přát si k státním svátkům, výjimkou nejsou ani Velikonoce. Tyto svátky jsou hojně oslavovány hostinou a přípitky. V České republice si však lidé přejí pouze k Vánocům a novému roku. Mezi kulturní rozdíly patří především datum oslavy Vánoc. Rusové díky pravoslavné víře a juliánskému kalendáři mají označené Vánoce 6. ledna. V Čechách dle gregoriánského kalendáře Vánoce připadají na 24. prosince. Podle nových tradic si Rusové však rozdávají dárky od dědy Mráze již na nový rok.

Сердечно поздравляю

с Новым годом!

С Новым годом!

Поздравляю Вас с Рождеством!

Поздравляю Вас с Пасхой!

Srdečně vám blahopřeji

k Novému roku.

Vše nejlepší k novému roku.

Vše nejlepší k Vánocům.

Vše nejlepší k Velikonocům.

(dle Formanovské, 2002, 107-108)

²³ <http://pozdravok.ru/pozdravleniya/den-rozhdeniya/>

Můžeme používat například tato přání:

- **k Vánocům**

„Рождеством Христовым поздравляю я!

Счастья и здоровья пожелаю Вам.

Радости, удачи, много волиебства,

Бодрости, веселья, мира и добра!“²⁴

- **k Novému roku**

„С Новым годом поздравляем,

Счастья в жизни Вам желаем,

Много добрых пожеланий,

Исполненья всех мечтаний!“²⁵

- **k Velikonocům**

„С Пасхой Светлой поздравляю!

И от сердца пожелаю

Жизни доброй, человеческой,

Дружбы крепкой и сердечной,

Хлеба божьего кусок,

Ключевой воды глоток,

Дел по совести и чести,

Счастья в дом! Христос воскрес!“²⁶

3. Přání k jubileu

От всего сердца вас

поздравляю с юбилеем!

От имени нашей компании

поздравляю вас с юбилеем!

Я хочу поздравить вас с юбилеем!

С юбилеем!

Z celého srdce vám gratuluji

k jubileu.

Jménem naší firmy vám gratuluji

k jubileu.

Chci vám popřát k jubileu.

Vše nejlepší k jubileu.

(dle Kupcevičové a Vilímek, 2013, 75-79)

²⁴ <http://pozdravok.ru/pozdravleniya/prazdniki/rozhdestvo-khristovo/>

²⁵ <http://pozdravok.ru/pozdravleniya/prazdniki/noviy-god/>

²⁶ <http://pozdravok.ru/pozdravleniya/prazdniki/paskha/>

Pokud přejeme v obchodním styku kolegovi k jubileu, měli bychom dodržovat dle Formanovské (2002) několik fragmentů: oslovení, blahopřání, ocenění a zásluhy, komplimenty, přání k úspěchům, zdraví a ke štěstí.

Formanovská (2002) uvádí názornou ukázkou přání k jubileu:

„Дорогой Николай Егорович!

По случаю вашего юбилея позвольте от имени всех сотрудников нашей фирмы сердечно поздравить вас с 50-летием! Вы один из ведущих специалистов нашей фирмы. Благодаря вашим знаниям, вашей целеустремленности и безупречной работе наш коллектив добился немалых успехов. Вы находитесь в расцвете творческих сил, и мы надеемся еще много-много лет работать рядом с вами.

В этот славный праздник мы все желаем вам больших успехов, новых достижений, здоровья и благополучия!

От имени сотрудников

Президент фирмы "АБВГД"

А. С. Неверов“²⁷

4. Přání k svatbě, výročí svatby, narození dítěte a křtinám

С замужеством! / женитбой!

Vše nejlepší k svatbě.

В день свадьбы желаю тебе...!

Ke svatbě ti přeji...

В этот радостный день

V tento radostný den ti přeji...

желаю тебе...!

Шлю вам свои поздравления

Posílám vám pozdravy a gratulace.

и пожелания.

С годовщиной свадьбы!

Vše nejlepší k výročí svatby.

С серебряной / золотой

Vše nejlepší ke stříbrné / zlaté

свадьбой!

svatbě.

²⁷ Formanovskaja, N.I.: *Russkij rechevoj etiket – normativnyj sociokulturnyj kontekst*, Russkij Jazyk, Moskva 2002, s. 112

С рождением ребёнка!

Мне хотелось бы поздравить Тебя

с рождением сына! / дочки!

Поздравляем вас с крестинами.

Vše nejlepší k narození dítěte.

Chtěla bych Ti popřát k narození
syna / dcery.

Přejeme vám krásné křtiny.

5. Přání k úspěšnému zakončení školy, k získání diplomu

Желаю сдать экзамен!

Примите мои поздравления

по случаю получения диплома!

С окончанием школы!

С поступлением!

С получением диплома!

С успешной защитой! (диплома!)

Přeji ti, abys udělal zkoušku.

Přijměte moje gratulace
k získání diplomu.

Gratuluji ti k ukončení školy.

Gratuluji ti k přijetí na školu.

Gratuluji ti k diplomu.

Gratuluji k obhajobě. (diplomové
práce.)

6. Přání ke štěstí a úspěchu

Счастья вам!

Удачи вам!

Успехов тебе!

Желаю счастья!

Не горюй!

Не робей!

Пусть тебе будет хорошо!

Пусть тебе повезёт!

Пусть всё у тебя получится!

Держу за тебя кулаки.

Ни пуха ни пера!

Přeji vám hodně štěstí.

Přeji vám hodně úspěchů. / Ať se
vám daří.

Přeji ti hodně úspěchů.

Přeji ti hodně štěstí.

Hlavu vzhůru!

Neklesej na mysli!

Ať se ti daří!

Ať se ti daří!

Ať se ti vše splní!

Držím ti palce.

Zlom vaz!

7. Odpovědi na gratulace

(Огромное) Спасибо!

Спасибо за пожелание!

Спасибо за добрые пожелания!

Спасибо за поздравление!

И я вас поздравляю с праздником!

(Mnohokrát) Děkuji.

Děkuji za přání.

Děkuji za přání.

Děkuji za přání.

Já vám také přeji k svátku.

И тебе желаю счастья!

I já ti přeji štěstí.

И вам тоже желаю успехов!

I já vám přeji úspěchy.

И вам (желаю) того же!

I já vám přeji totéž. / Nápodobně.

(dle Kupcevičové a Vilímka, 2013, 75-81)

8. Vyjádření soustrasti

Vyjádření soustrasti ke ztrátě blízkého člověka našim blízkým, přátelům či známým vyžaduje taktéž patřičnou etiku. „Soustrast se vyjadřuje písemně či ústně, měli bychom se vyvarovat kondolenci po telefonu. Pokud se zúčastníme pohřbu, a neznáme příliš člověka, kterému vyjadřujeme soustrast, jsou postačující prostá a jednoduchá slova. Při přímém kontaktu tiše podáme pravici a jemně se ukloníme.“²⁸ Používáme nejčastěji výrazy uvedené níže. Tyto výrazy můžeme použít i při písemné kondolenci. Jak uvádí Jarkovský: „Je neslušné zavádět při pohřbu řeč se známými o něčem jiném než o smutných okolnostech, v nichž jsme a nevyřizujeme si při pohřbu soukromé věci. Prováděli bychom tím neúctu vůči smrti.“²⁹

Я вам сочувствую.

Upřímnou soustrast. / Soucítím s Vámi.

Примите мою сочувствия.

Přijměte moji soustrast.

*Я тебе искренне / глубоко /
от всей души соболезную.*

Upřímnou / Hlubokou soustrast.

*Я приношу вам мои искренние
соболезнования.*

Upřímnou soustrast.

*Примите наши глубокие
соболезнования по поводу
постигшего вас горя.*

Přijměte naši hlubokou soustrast
s neštěstím, které vás potkalo.

*Мы хотим выразить вам свои
глубокие соболезнования.*

Chceme vám vyjádřit svou
hlubokou soustrast.

*Разрешите / Позвольте выразить
вам наши глубокие /*

Dovolte, abych vám vyjádřil
hlubokou soustrast.

²⁸ <http://www.pohreb.cz/kondolence-hlavne-s-citem>

²⁹ Guth-Jarkovský J.: *Společenský katechismus*, Československý spisovatel, Praha 1992, s. 57

искренние соболезнования.

Я скорблю вместе с вами.

Я разделяю вашу глубокую печаль.

Я понимаю твоё горе.

Я понимаю твою печаль.

Cítím s vámi.

Sdílím váš hluboký smutek.

Chápu tvůj zármutek. / žal.

Chápu tvůj smutek.

(dle Kupcevičové a Vilímka, 2013, 188-189)

5. Společné a rozdílné znaky v řečové etiketě

Čím jsou dány jednotlivé rozdíly a společné znaky v řečové etiketě? Hlavním aspektem se jeví především kultura. Každá kultura má své zvyky a obyčeje. Česká republika a Rusko jsou však slovanské země, a proto zde narazíme na několik stejných znaků, které se týkají řečové etikety. Kulturou řeči se zabývá Gazizov ve svém článku „*О современном коммуникативном этикете*“³⁰. Gazizov také uvádí, že při komunikaci jsou důležitá nejen pravidla řečové etikety, ale také náš neverbální projev, který je další součástí etikety. Pokud se představujeme a společník nám podává ruku, považuje se za velmi hrubé ruku nepodat nazpět či dokonce ignorovat. Formanovská (2002) soudí, že do kultury chování zahrnujeme všechny oblasti vnější i vnitřní kultury člověka:

- etiketa
- pravidla chování k lidem a na veřejnosti
- kultura každodenního života a životního stylu, která zahrnuje osobní potřeby
- vzájemný vztah mimo práci
- organizace osobního času
- mimika a další neverbální projevy člověka

Národnostní specifika řečové etikety jsou v každé zemi odlišné. Právě tento fakt způsobuje rozmanitost kultur, se kterou se setkáváme všude ve světě. V USA je samozřejmostí široký úsměv a pozitivní chování a přístup k životu. Pokud se v USA zeptáte na otázku: „*Jak se máš?*“ očekávejte vždy odpověď „*Výborně!*“.

V České republice je tomu však jinak. Formanovská (2002) použila ukázkou z knihy K. Čapka, která poukazuje na českou negativitu při rozhovoru.

„- *Здравствуйте, как поживаете?*

- *Да скверно, не ахти как.*

- *И не говорите, а в чём дело?*

- *Э-э, знаете, сколько забот!*

- *Ну вы-то что можете сказать о заботах? Мне бы ваши заботы!*

³⁰ <http://russkayarech.ru/files/issues/2009/3/07-gazizov.pdf>

- Ну, дорогой, быть бы вам в моей шкуре, тогда бы вам не поздоровилось! А у вас как дела?
- Да, знаете, неважно!
- А как здоровье?
- Так себе. А что у вас дома?
- Ничего, скрипим!
- Так будьте здоровы!
- Мое почтение! „³¹

Tato ukázka prezentuje typické chování Čechů při rozhovoru. Při rozhovoru je zvykem poukazovat jako první na negativní události a až poté může přijít řeč na pozitivní události. Rusové však na otázku „Jak se máš?“ odpovídají pozitivně či neutrálně: „Нормально!. Ничего!, Всё хорошо!“ Toto chování je však paradoxem k neverbálnímu vyjadřování Rusů. Rusové jsou známi tím, že se moc neusmívají a udržují si chladný a zdrženlivý postoj k neznámým společnostem. Naopak Češi jsou v tomto směru více přátelští, a běžně použijí úsměv i směrem k neznámému společníku.

Použití tykání a vykání při oslovení a rozhovoru je v obou jazycích stejné. Obracíme-li se na neznámého člověka s dotazem či prosbou, vždy vykáme a používáme zdvořilostní fráze. Tykání k neznámému člověku se považuje za hrubé porušení řečové etikety. Tykáme pouze v případě komunikace s dětmi nebo při blízkém přátelském vztahu. V češtině si musíme při oslovení dát pozor i na správné použití pádu. Oslovujeme výhradně v 5. p. jednotného čísla jako např. „Pane Nováku.“ V ruštině při oslovení a vykání používáme 1. p. jednotného čísla + skloňování slovesa v 2. osobě množného čísla „Марина Ивановна, скажите пожалуйста.“

Při loučení je společným znakem Rusů a Čechů poděkování za strávený čas. K udržení kontaktu pro to používáme v obou jazycích formulace, které vyjadřují naše další setkání „До свидания! На shledanou“.

³¹ Formanovskaja, N.I.: *Russkij rechevoj etiket – normativnyj sociokulturnyj kontekst*, Russkij Jazyk, Moskva 2002, s. 55

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo porovnání projevů české a ruské kultury v oblasti pozdravů a přání, způsobů jejich vyjadřování v různých společenských situacích a vytvoření podkladů pro konverzační příručku na toto téma. Bylo nutné použít zdroje jak z české, tak i z ruské literatury.

Tématem etikety se v České republice zabývá především Ladislav Špaček, který na tento námět vydal celou řadu knižních publikací. Má práce je však zaměřena pouze na řečovou etiketu a její součásti – *přání a pozdravy*. Zde jsem se setkala s téměř nulovými českými zdroji. K mému překvapení jsem zjistila, že v České republice se tímto tématem do hloubky nikdo nezabývá. Bylo tedy nutné vyhledat ruské knižní a internetové zdroje. Velmi nápomocnou literaturou mi byly knihy od Natalji Formanovské, která se zaměřuje na řečovou etiketu a tato témata zpracovala v několika knihách. Tento fakt může způsobovat odlišnost kultur. Rusové jsou více zdrženliví a rádi nechávají partnera či společníka se projevit, a na základě verbálních a neverbálních projevů jsou schopni vyhodnotit situaci a nasměrovat správný záměr komunikace.

První a druhá kapitola shrnují základní informace o etiketě a etice a jejich rozdíly. V první kapitole je taktéž zahrnuta historie etikety, z níž se dozvídáme, že se ruská řečová etiketa začala již budovat na začátku 18. století za vlády Petra I. Dále se tato práce zabývá řečovou etiketou jako takovou. Při zahájení komunikace začínáme nejprve pozdravem a oslovením. Je tedy důležité, abychom znali základní etická pravidla, která jsou určena pro pozdravy a oslovení. Stejně jako v Česku, i v Rusku se rozlišuje tykání a vykání.

Při pozdravu zdraví jako první mladší staršího, podřízený nadřízeného, muž ženu. Tyto zvyky řečové etikety zůstávají pro obě země stejné. Při oslovování se v Rusku velmi často používá jméno po otci – „*отчество*“. V ruském školství tedy vynecháváme oslovení funkcí „*paní učitelko*“, ale používáme např. oslovení „*Беза Ивановна*“. Avšak co se týče neverbálních projevů, Rusové působí mnohdy chladně. To může být způsobeno rozdíly v chování, a také nepříliš častým použitím mimických gest. Široký úsměv od Rusa neočekávejte. Jsou obezřetní a kladou důraz na důvěru,

kterou však pocítí pouze dobře známé osoby. Co se však týče pozdravů a otázek na momentální životní situaci, chovají se Rusové neutrálně či pozitivně. Na otázku „*Как дела?*“ odpovídají „*Хорошо. Всё нормально. Всё в порядке.*“. V České republice však lidé mají tendenci zmiňovat jako první negativní události, a až poté se zmiňovat o těch pozitivních. Pozdravy ve výtahu nebo při návštěvě obchodu Rusové příliš neřeší, v České republice je naopak zdravení v těchto situacích zcela běžné. Co se týče loučení, slouží řečová etiketa k udržení kontaktu. Proto v obou jazycích při loučení používáme formulace, které mají v podtextu naději na další setkání. Vyjadřujeme tím naši zdvořilost a zájem o společníka. Proto tedy používáme fráze typu „*До свидания. До скорой встречи.*“ „*Na shledanou. Brzy na viděnou.*“

Rusy považujeme za velmi pohostinný národ. S oblibou slaví jakékoliv svátky, připravují bohatou hostinu a rádi pořádají přátelská a rodinná setkání. V jakýkoliv svátek či při významné události používají dobrosrdečná přání. Je naprosto běžné popřát vše dobré každému známému. Pokud jim sami zapomeneme popřát, mohou se cítit dotčeně a uraženě, protože v ruské kultuře není zvykem zapomenout popřát. V České republice se naopak setkáváme nejčastěji se strohými blahopřáními, která jsou omezena jen na banální přání typu: „*Vše nejlepší k narozeninám. Hodně štěstí a zdraví.*“

Součástí této práce je také kapitola zaměřená na obchodní styk. Pokud se chystáme pracovat či komunikovat s ruskými obchodními partnery, zaměříme se především na znalosti kultury a chování, které je v Rusku běžné. Kapitola shrnuje základní poznatky o chování Rusů při obchodním jednání a v pracovním styku. Zmiňuji zde také vhodná konverzační témata, protože Rusové některá témata považují za nevhodná ke konverzaci. Pokud zvolíme špatné téma s ruským obchodním partnerem, může nás to zbytečně připravit o sympatie.

Práce na tomto tématu mi velmi pomohla k rozšíření znalostí o ruské kultuře v oblasti etikety. Při návštěvě cizí země či komunikace s cizím příslušníkem jiné země bychom se měli chovat právě v souladu s etickým kodexem. Při nerespektování cizích kultur může zbytečně docházet k nedorozumění a vzniku konfliktu. Základní znalosti etikety a slušného chování by měly být elementární vlastností každého člověka. Právě díky těmto pravidlům můžeme snadněji navazovat kontakt a konverzovat s jakýmkoliv člověkem bez obav.

Резюме

Целью моей бакалаврской работы было составить сводку положений, в которых используются приветствия и пожелания. Необходимо было изучить русские и чешские руководства и статьи по теме: “Этикет - приветствия и пожелания, которые являются неотъемлемой частью этики”. Следующая информация была получена из нескольких глав, принадлежащих русско-чешским разговорным руководствам, по данной теме.

Книги по теме: “Речевой этикет” в чешской литературе найти не удалось, и поэтому в работе использованы произведения русских авторов и русские источники. В Чехии изучением всеобщего этикета занимается Ладислав Шпачек. Речевым этикетом и речевой культурой в России, прежде всего, занимается русская писательница Наталья Формановская, которая написала несколько книг по этой теме.

В первой главе характеризуется история этикета и его смысл для человека. Первые упоминания о речевом этикете в России относятся к 18 веку, временам правления Петра I. Этикет очень важен для общения. Своим поведением мы показываем характер, образованность и воспитание. Правильный речевой этикет является важным фактором для налаживания и поддержания контакта между людьми. Каковы же основные принципы речевого этикета? Существуют три главных пункта: внимательность, вежливость, любезность. Функции этикета следующие: вступление в контакт, привлечение внимания и развитие темы.

Вступление в контакт начинается с обращения и приветствия. Когда начинаем разговор, мы должны правильно обращаться и приветствовать друг друга. С незнакомым человеком мы используем обращение на “*вы*”, а когда обращаемся к друзьям - на “*ты*”. Когда старший обращается к младшему, используется также обращение на “*ты*”. Самое распространенное приветствие в России: „Здравствуйте.“. Первое упоминание об этом приветствии нашли исследователи в летописи от 1057 г. При прощании мы должны проявить интерес и озвучить надежду на следующую встречу. В данном случае используются фразы: „*До свидания. До скорой встречи. До завтра.*“.

Следующая глава посвящена пожеланиям. Россияне очень любят отмечать все праздники и значительные события. Они готовят различные угощения и приглашают друг друга в гости. Поэтому для русских пожелания - очень важная тема речевого этикета. В России говорят и пишут обширные пожелания, в отличие от Чехии, где используют только краткие пожелания и отмечают только дни рождения, Рождество и Новый год.

Настоящая работа занимается также темой речевого этикета в деловых переговорах. Это очень важная глава для тех, кто намерены сотрудничать с русскими коллегами. Здесь перечислены удобные темы для общения с русскими, так как не обо всём россияне любят говорить. Какие же адекватные темы? Мировая политика, спорт и культура, архитектура и т.д. Поэтому важно иметь базовые знания о жизни в России.

Seznam použité literatury

Publikace

1. FORMANOVSKAJA, N. I.: *Vy skazali "Zdravstvujte!" (Rechevoj etiket v nashem obshhenii)*. 3. Moskva: Znanie, 1989. ISBN 5-07-000085-3
2. FORMANOVSKAJA, N. I.: *Russkij rechevoj etiket: Normativnyj sociokulturnyj kontekst*. Moskva: Russkij jazyk, 2002. ISBN 5-200-03193-1
3. GUTH-JARKOVSKÝ, J.: *Společenský katechismus*. Praha: Československý spisovatel, 1992. ISBN 80-202-0379-6
4. JEČNÝ, D.: *Společenský styk pro střední ekonomické školy: 2. ročník studijního oboru organizace administrativy a 4. ročník studijního oboru zahraniční obchod*. Učebnice pro střední školy. Praha: SPN, 1987
5. KUPCEVIČOVÁ, J. a VILÍMEK V.: *Sovremennyy russkij rechevoj etiket dlja čechov: Současná ruská řečová etiketa pro Čechy*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2013. ISBN 978-80-7464-252-4
6. REJZEK, J.: *Český etymologický slovník*. Třetí vydání (druhé přepracované a rozšířené vydání). Praha: Leda, 2015. ISBN 978-80-7335-393-3
7. SMEJKAL, V. - SCHELOVÁ BACHRACHOVÁ H.: *Velký lexikon společenského chování*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1560-5
8. STERNIN, I. A.: *Russkij rechevoj etiket*. Voronezh: VOIPKPRO, 1996.
9. ŠPAČEK, L.: *Nová velká kniha etikety*. 2., rozš. vyd. Praha: Mladá fronta, 2008. ISBN 978-80-204-1954-5
10. ŠRONĚK, I.: *Etiketa a etika v podnikání*. Praha: Management Press, 1995. ISBN 80-85603-94-2

Internetové zdroje

1. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Etiketa>
2. <http://pozdravok.ru/pozdravleniya/den-rozhdeniya/>
3. <http://pozdravok.ru/pozdravleniya/prazdniki/noviy-god/>
4. <http://pozdravok.ru/pozdravleniya/prazdniki/paskha/>
5. <http://pozdravok.ru/pozdravleniya/prazdniki/rozhdestvo-khristovo/>

6. <http://russian7.ru/post/7-sekretov-russkogo-privetstviya/>
7. <http://russkayarech.ru/files/issues/2009/3/07-gazizov.pdf>
8. http://www.icot.cz/jina-zeme-jiny-mrav-rusko/#clanek_strana_1
9. http://www.icot.cz/jina-zeme-jiny-mrav-rusko/#clanek_strana_2
10. <http://www.pavelbers.com/Moi%20arhiv5.htm>
11. <http://www.pohreb.cz/kondolence-hlavne-s-citem>
12. http://www.rkka.cz/KVC/spolecensky_styk.doc